

A close-up photograph of a mechanical gauge, likely a barometer or similar instrument. The gauge has a white dial with orange horizontal lines and a red needle pointing towards the right. The dial is partially obscured by a clear plastic cover. The background is blurred, showing a person's hand holding the device.

Kvartalsrapport, mai 2009

Makroøkonomiske prognoser - Vedlegg: Næringslivets økonomibarometer

INNHold:

Sammendrag	4
Verdensøkonomien i tilbakegang	5
Utviklingen på arbeidsmarkedet	8
To år med nedgang i fastlands-BNP	10
Vekst i innenlandsk etterspørsel i 2010	11
Brattere fall i fastlands-investeringene	12
Oljeinvesteringene når toppen i 2009	14
Eksporten faller saktere enn forventet	15
Situasjonen i finansmarkedene – bedriftens tilgang på kreditt	17
Vedlegg 1: NHOs Bedriftspanel teller 1600 bedrifter	20
Vedlegg 2: Anslag over økonomiske hovedstørrelser	25

”Økonomi på to spor – solid utvikling i husholdningenes kjøpekraft og offentlig aktivitet - svak utvikling for norsk næringsliv”

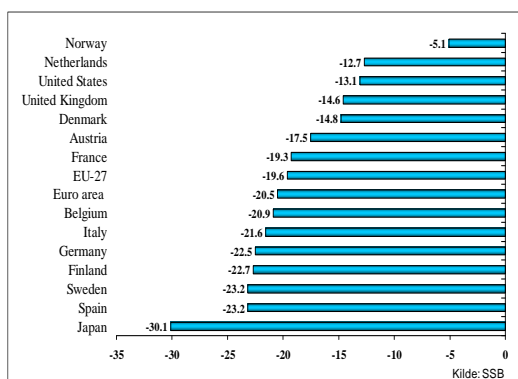
- 2009 blir et meget vanskelig år for norsk næringsliv mens 2010 kan etter NHOs vurdering bli noe bedre med en moderat oppgang i etterspørsel og produksjon. Problemene for store deler av industrien vil vare ved gjennom 2010.
- Det vil også ta tid før sysselsettingen tar seg opp igjen og arbeidsledigheten vil trolig øke gjennom resten av 2009 og det meste av 2010.
- Næringslivets investeringer på fastlandet vil falle markert i 2010. Samtidig kan det også komme reduserte investeringer i petroleumssektoren.
- Rentenedsettelsene får en kraftig virkning på husholdningenes disponible inntekter. Utviklingen i spareraten er imidlertid usikker. Mye tyder på at husholdningene vil benytte anledningen til nedbetaling av gjeld heller enn å øke forbruket. Nøkkelen vil ligge i sysselsettingen og utviklingen av boligverdier og dermed formuesposisjon for husholdningene.
- NHOs medlemsbedrifter ser fremdeles bankenes utlånspolitikk som en stor utfordring. Undersøkelsen gjort med NHOs bedriftspanel viser at 1 av 4 bedrifter har betydelige problemer med å skaffe seg kreditt til drift og investering.
- Virkningen av den ekspansive økonomiske politikken kommer senere enn regjeringen la til grunn i sine prognoser. Det skyldes at planleggingen av de offentlige investeringene tar lenger tid enn forutsatt og/eller ikke kommer i gang i samme omfang som forutsatt.

NHOs bedriftspanel viser at:

- Markedssituasjonen pr i dag er klart forverret i forhold til spørreundersøkelsen i fjor høst. Nedjusteringen er størst i industrien.
- Mens bedriftene meldte om redusert arbeidskraftsbehov på -0,5 prosent ved spørreundersøkelsen i fjor høst, meldes det nå om en nedgang på -2,5 prosent fra 2008 til 2009.
- NHO-bedriftene ser imidlertid en forbedring i markedssituasjonen ett år frem i tid. 40 prosent av de spurte bedriftene forventer at markedsutsiktene vil bedre seg til neste år. Bedriftenes fremtidsvurdering må sees i sammenheng med den svake markedssituasjonen på undersøkelsestidspunktet.
- For 2010 melder bedriftene om uendret arbeidskraftsbehov. Industrien planlegger fortsatt nedbemanning også til neste år, men det er stor usikkerhet vedrørende sysselsettingen for 2010 i alle næringer.
- 60 prosent av industribedriftene svarer at synkende ordretliggang og omsetningssvikt er den viktigste hovedutfordringen for bedriften.
- Mer enn to tredjedeler av NHO-bedriftene har utsatt eller revurdert sine investeringsplaner på grunn av finanskrisen. I fjor høst var denne andelen på 50 prosent.
- På spørsmål om å rangere viktige rammebetingelser svarer halvparten av NHO-bedriftene at mer fleksible permitteringsregler er meget viktig for å møte dagens svake markedssituasjon.
- Bedring av de ansattes kompetanse er den viktigste langsiktige utfordringen.
- NHO-bedriftene mener at redusert arbeidsgiveravgift og fjerning av formueskatten er de viktigste skattepolitiske tiltakene i dagens situasjon.

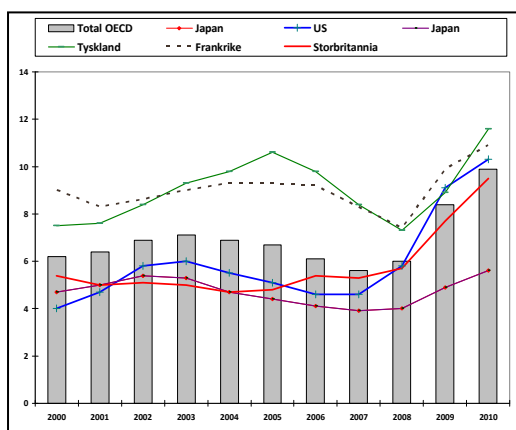
Sammendrag

Industriproduksjonen i ulike land

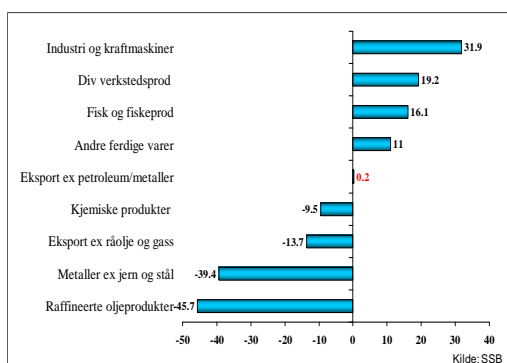

Industriproduksjonen i februar 2009 prosent endring fra samme måned året før.

Arbeidsløshet i OECD

Eksportveksten i 1. kvartal

Hovedgrupper januar - mars 2009 prosent endring fra samme kvartal året før.

Det internasjonale tilbakeslaget har blitt dypere og bredere. Prognosene blir stadig nedjustert. Samtlige OECD-land opplever nå økonomisk tilbakegang. Samlet produksjon (BNP) i OECD-området kan falle med mer enn 4 prosent i 2009. Usikkerheten er stor i forhold til når og med hvilken styrke verdensøkonomien snur. OECD regner med nullvekst i 2010. Arbeidsledigheten øker raskt og vil nå tosifret nivå i mange industriland. Den svake konjunktursituasjonen har gitt fallende pristigning og gjennomgående lave renter.

Nedgangen i handelen med bearbejdede industrivarer har vært spesielt stor. Industriproduksjonen har falt dramatisk i svært mange land. Stigende arbeidsledighet gir svak forbruksetterspørsel. I tillegg fører svak lønnsomhet og økt markedsusikkerhet, sammen med dyr og vanskelig tilgjengelig kreditt, til markert nedgang i næringslivets investeringer. Hittil er det land med stor konsumvareindustri som har hatt den sterkeste nedgangen i industriproduksjonen.

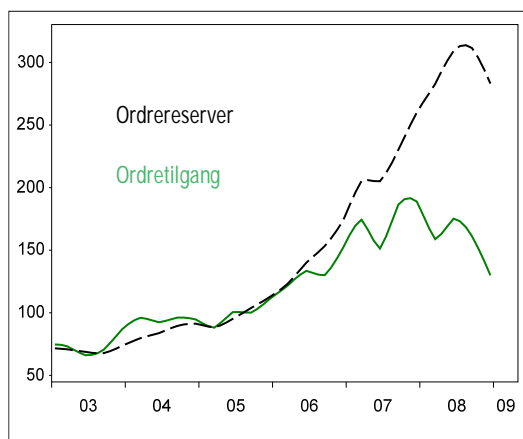
2009 oppleves som et problematisk år for mange av NHOs medlemsbedrifter med fallende sysselsetting. Likevel er situasjonen hittil mindre dramatisk enn i våre naboland når det gjelder faktisk produksjonsutvikling. Norsk industriproduksjon falt med 5 prosent fra april 2008 til april 2009 mot 20 prosent i våre europeiske naboland.

At norsk næringsliv så langt ikke er like hardt rammet av konjunkturedgangen som næringslivet i andre land har sammenheng med at vi har forholdsvis lite konsumvareindustri. Som produsenter av råvarer, halvfabrikata og energi blir våre bedrifter i første fase av konjunkturedgangen truffet av fallende verdensmarkedspriser som gir dårlig lønnsomhet og egenkapital. Norske eksportpriser har falt sterkt mens eksportvolumene så langt ikke har falt så dramatisk.

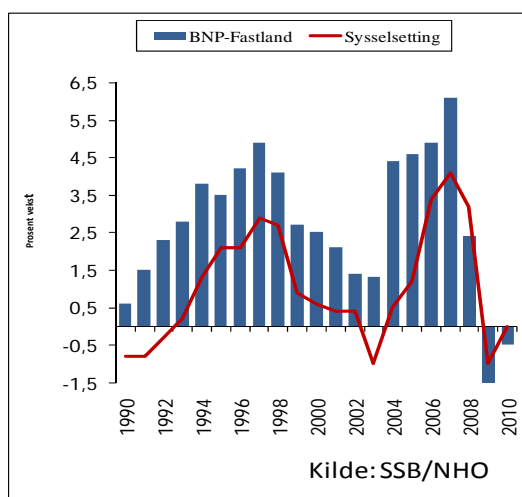
Norge har også et stort innslag av bedrifter som leverer til oljesektoren og maritim sektor. Her har utviklingen til nå vært betydelig mer positiv enn i andre deler av næringslivet. Store oppdrag under arbeid og relativt høye ordreserver gjør at det tar tid før disse bedriftene merker nedgangen i sin produksjon selv om nye ordrer reduseres. Utviklingen i oljepris vil imidlertid påvirke investeringsmønsteret på norsk kontinentalsokkel som igjen vil bety mye for norsk leverandørindustriens fremtidige utvikling.

Sterk vekst i verdenshandelen i mange år forut for finanskrisen ga høye rater og stor investeringsvilje i rederiene. Dette er nå snudd til overkapasitet og dårlige fraktrater og vil etter hvert gi utfordringer for norske

Ordreserver og ordretilgang – Eksportindustri Indeks 2005 =100

Fastlands-BNP og sysselsetting

BNP fastlandet og sysselsetningsvekst 1990-2009, endring fra foregående år.

En kraftig nedtur

BNP-vekst	2008	2009	2010
US	1,1	-4	0
Japan	-0,6	-6,6	-0,5
Tyskland	1	-5,3	0,2
Frankrike	0,7	-3,3	-0,1
Italia	-1	-4,3	-0,4
Storbritannia	0,7	-3,7	-0,2
Eurosonen	0,7	-4,1	-0,3
Total OECD	0,9	-4,3	-0,1

Kilde: OECD

skipsverft og for norsk skipsutstyrsindustri.

Det synes derfor å være en åpenbar risiko for at utviklingen i industrien det nærmeste året kan bli mer negativ enn det vi har sett de siste månedene.

Også innenlandsk etterspørsel er nå preget av korreksjoner. Sterk vekst i privat forbruk er avløst av økt sparing og fallende etterspørsel, spesielt mot varige forbrugsgoder som biler, møbler og byggevarer. I tillegg faller bolig- og næringsinvesteringene bratt. Fallet i ordreserverne for næringsbygg og boliger har vært betydelig. Aktiviteten i byggevirksomheten har utviklet seg negativt.

Sterk fallende rente kan bidra til at behovet for finansiell konsolidering i husholdningssektoren etter hvert blir mindre. Vi ser allerede tendenser til økte boligpriser og større tiltro til fremtiden. Om denne situasjonen vedvarer kan husholdningenes etterspørsel ta seg noe opp igjen. Offentlige bygge- og vedlikeholdsprosjekter vil bidra til å dempe nedgangen for byggevirksomheten. Effekten av de finanspolitiske tiltakene ser imidlertid ut til å bli mindre enn antatt fordi det tar lengre tid å iverksette byggeprosjektene, særlig i kommunesektoren. Mye tyder derfor på at den finanspolitiske tiltakspakken fra januar først får effekt mot slutten av 2009 og i 2010.

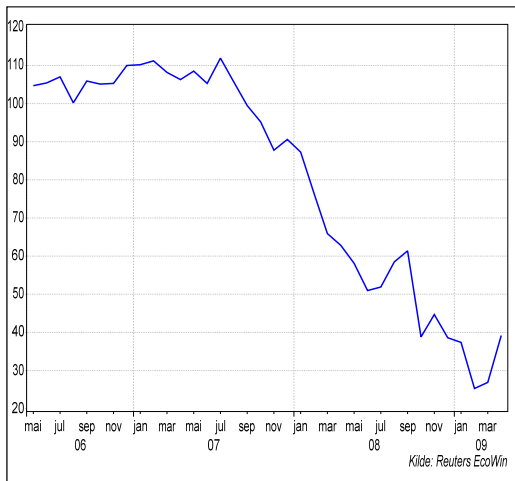
Bankenes lave egenkapital og økte frykt for tap i sine utlånsporteføljer har ført til strammere utlånspraksis overfor næringslivet. Medlemmene i NHO melder om dyre og vanskelig tilgjengelige lån. Utenlandske banker har redusert banktilbudet i Norge betydelig. Dette har redusert konkurransen om kundene og forsterket problemene. Resultatene blir redusert investeringsevne i næringslivet, noe som forsterker nedgangskonjunkturen ytterligere.

Den sterke rentereduksjonen har bidratt til å stabilisere situasjonen i husholdningenes økonomi. Slik er ikke situasjonen for bedriftene. Våre prognoser innebærer at vi tror at norsk økonomi i annet halvår 2009 og særlig i 2010 vil utvikle seg langs to forskjellige spor. Husholdningenes etterspørsel så vel som offentlig forbruk og investeringer vil kunne bidra til å stabilisere veksten særlig i 2010. Motsatt vil bedriftenes investeringer og eksport bidra å trekke ned aktiviteten også i 2010.

Verdensøkonomien i tilbakegang

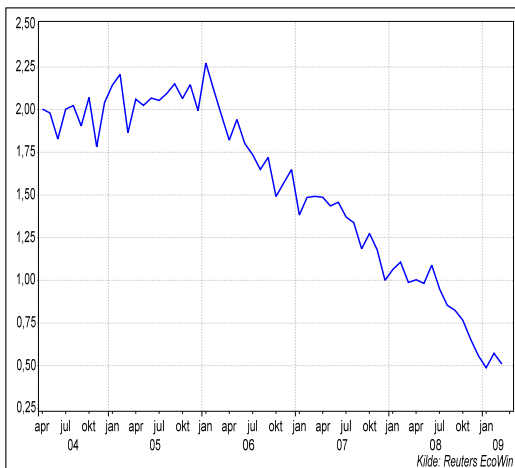
For første gang i historien opplever samtlige OECD-land et fall i sin økonomiske aktivitet samtidig. Finanskrisen, som ble utløst av dårlig sikrede lån i en del av det amerikanske boligmarkedet, har spredd seg med overraskende fart over hele verden og forårsaket den verste realøkonomiske nedturen på mange tiår. Andre bakenforliggende årsaker

Amerikansk forbrukertillitt

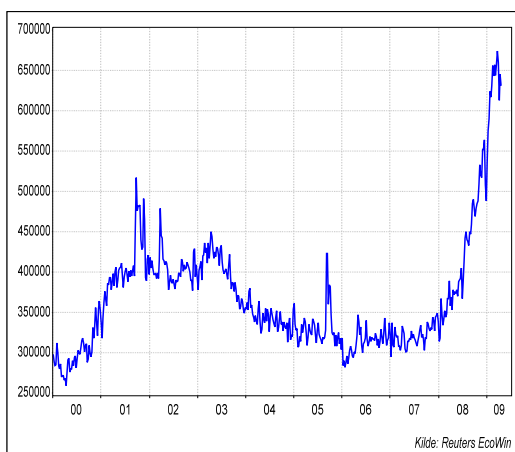
April 2006 til mars 2009, indeks 1985=100; kilde: Conference Board / Reuters EcoWin.

Igangsatte boliger i USA

Antall påbegynte hus i millioner, siste fem år.

Arbeidsledige amerikanere

Antall nye jobbsøkere, sesongjusterte månedstall, jan. 2000 til mars 2009.

er sterk utlånsvekst grunnet et lenge altfor lavt rentenivå, stor spredning av risiko gjennom svært kompliserte og innovative finansielle instrumenter uten den nødvendige reguleringen, og store ubalanser i verdenshandelen. Mange regjeringer har bevilget store summer for å begrense skaden og stimulere til ny vekst, og det kan være liten tvil om at krisen ville ha vært enda verre hvis ikke dette hadde skjedd. Til tross for enkelte lyspunkter den siste tiden vet imidlertid fortsatt ingen når bunnen er nådd.

USA sliter tungt

USA sliter i dag med den største økonomiske krisen landet har opplevd siden Den store depresjonen på 1930-tallet. BNP falt 6,2 prosent annualisert i fjerde kvartal 2008, og foreløpige tall fra U.S. Department of Commerce viser et fall på 6,1 prosent i første kvartal i år, også annualisert. Totalt forventes BNP i USA å falle med rundt to og en halv til fire prosent i 2009, men dette forutsetter at situasjonen bedrer seg noe mot slutten av året.

Fallende aksje- og boligpriser har gjort betydelige innhugg i mange amerikaneres formuer. Den økende arbeidsledigheten, redusert private inntekt og formue og bekymringer for fremtiden hos mange amerikanere har redusert det private konsumet, som ventes å fortsette å falle i 2009.

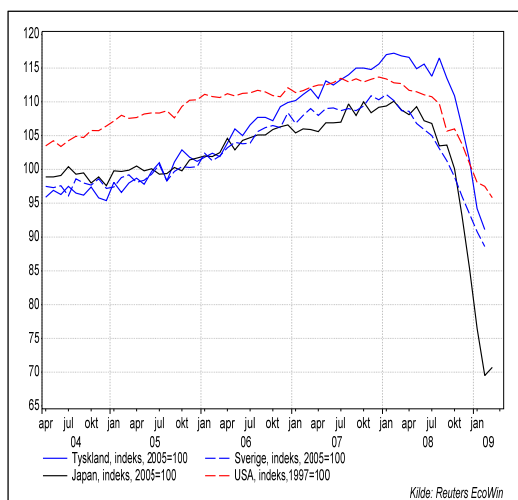
Arbeidsledigheten har skutt i været. Ledighetstallene for mars viste en arbeidsledighet på 8,5 prosent, noe som er bortimot en fordobling på bare et års tid. I byggebransjen er ledigheten på godt over 20 prosent. Hundretusener av andre trekker seg tilbake fra arbeidsmarkedet uten å registrere seg som arbeidsledige.

Industriproduksjonen i USA ventes å falle med rundt ti prosent dette året, i følge det anerkjente prognoseinstituttet Consensus Forecasts, og næringslivets investeringer med over femten prosent. De føderale myndighetene iverksetter kraftige tiltak for å dempe de økonomiske problemene, og de mange tiltakspakkene så langt tilsvarer rundt 5,5 prosent av BNP.

Et lyspunkt er imidlertid overraskende gode boligsalgstall for mars, hvor såkalte "pending home sales", avtalte men ennå ikke gjennomførte boligkjøp, steg med 3,2 prosent. Imidlertid falt boligbyggingen atter en gang denne måneden, etter et overraskende hopp i februar, så dette kan være et blaff. Også antall nye byggetillatelser falt. Antall påbegynte boliger i USA var i mars hele 77 prosent under toppen i januar 2006.

Underskuddet på handelsbalansen har falt betydelig den senere tid, og var i fjerde kvartal 2008 på det laveste nivået siden siste kvartal i 2003, men er fortsatt stort – hele 132 milliarder dollar i dette kvartalet alene. Både eksporten og importen faller kraftig, men importen faller mest.

Industriproduksjonen hos handelspartnerne faller

Industriproduksjonen i USA, Japan, Tyskland og Sverige siste fem år, konstante priser, sesongjustert.

Arbeidsledigheten i OECD-landene

Arbeidsledigheten	2008	2009	2010
US	5,8	9,1	10,3
Japan	4	4,9	5,6
Tyskland	7,3	8,9	11,6
Frankrike	7,4	9,9	10,9
Italia	6,8	9,2	10,7
Storbritannia	5,7	7,7	9,5
Eurosonen	7,5	10,1	11,7
Total OECD	6	8,4	9,9

Kilde: OECD

Realinvesteringer i OECD-landene

Brutto realinvesteringer	2008	2009	2010
US	-3,4	-14,3	-3,3
Japan	-4,6	-10,5	-1,9
Tyskland	3,6	-6,6	0,7
Frankrike	0,4	-7,1	-1,7
Italia	-2,9	-11,7	-0,8
Storbritannia	-4,3	-12,5	-2,7
Eurosonen	0	-9	-2,1
Total OECD	-1,6	-11	-2,6

Kilde: OECD

Nedtur også i Europa

Det så til å begynne med ut som de europeiske landene skulle unngå de verste økonomiske problemene som følge av nedturen i den amerikanske økonomien, men dette endret seg med forbløffende fart i fjor høst og vinter.

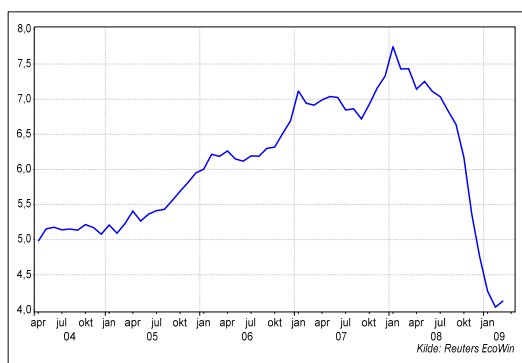
Storbritannia har opplevd en kraftig nedtur i boligmarkedet, og landet har blitt omtrent like hardt rammet av finanskrisen som USA. Fremtidstroen er svært svak og utbredt pessimisme råder. Industriproduksjonen har falt dramatisk, og det samme har næringslivets investeringer. I februar hadde boligprisene falt 17,6 prosent på ett år. Arbeidsledigheten øker raskt. Så sent som i september 2008 var inflasjonen i Storbritannia fortsatt på over fem prosent år til år, men i dag, litt over et halvt år senere er det deflasjon som truer. Den britiske sentralbanken har allerede brukt opp rentevåpenet, og tyr nå til andre virkemidler. Regjeringen bruker nå enorme summer på finanspolitiske tiltak for å stimulere økonomien, og underskuddet på statsbudsjettet ser i år ut til å bli hele 12 prosent.

Den eksportavhengige tyske økonomien er blant de vestlige industrilandene som har blitt aller hardest rammet av den økonomiske nedturen. Eksporten falt 23,1 prosent fra februar 2008 til februar 2009. Industriens ordrebøker falt 38 prosent i samme periode, og produksjonen 20 prosent. Det internasjonale pengefondet (IMF) regner med at Tysklands BNP vil falle med 5,6 prosent i løpet av 2009 og enda 1 prosent i 2010, mens Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) spår et fall på 5,3 prosent i år og nullvekst neste år. Arbeidsledigheten ventes av OECD å nå 11,6 prosent i 2010, det høyeste på mange år. Tyskland er et svært viktig marked for norsk eksportindustri, og dette vil ramme bedrifter og arbeidsplasser også her hjemme.

Også Sverige opplever nå en kraftig resesjon. Industriproduksjonen falt med 23 prosent fra februar 2008 til februar 2009, og industriens ordrebøker med hele 30 prosent. Vareeksporten i mars i år var 9,7 prosent lavere enn i mars 2008. Arbeidsledigheten har gjort et kraftig hopp og er nå på 8,3 prosent, hele to prosent høyere enn for et år siden. Consensus Forecasts forventer et fall i Sveriges BNP på 3,5 prosent i 2009. Også Sverige er et meget viktig marked for norsk næringsliv.

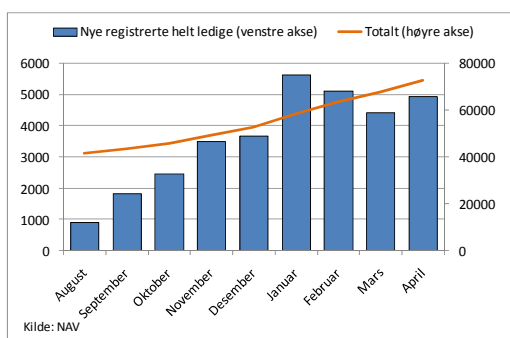
Store deler av det øvrige Europa sliter i dag også tungt. I Spania har byggenæringen kollapset helt og den offisielle arbeidsledigheten økte dramatisk til 17,4 prosent i første kvartal i år. Fire millioner spanjoler står nå uten arbeid og en million familier har ingen familiemedlemmer i jobb. Irland har opplevd en lignende kollaps i boligmarkedet som Spania. Island er i en dyp økonomisk og samfunnsmessig krise etter å ha blitt særdeles hardt rammet av finanskrisen

Japans eksportutvikling

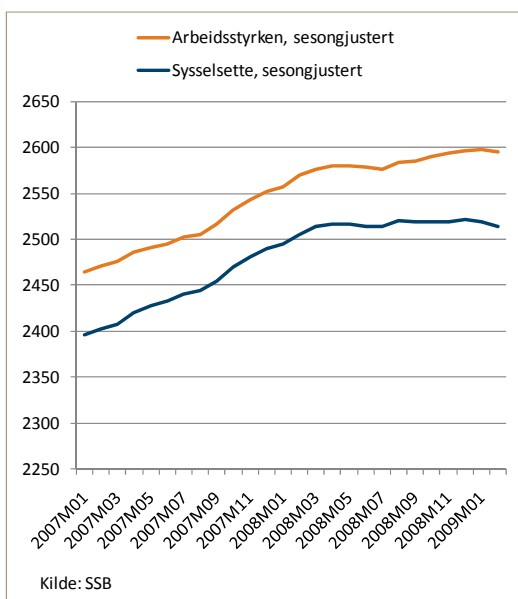
April 2004 til mars 2009, i tusen milliarder yen.

Arbeidsledigheten i Norge

Nye registrerte helt ledige (sesongjustert).

Arbeidsstyrken og sysselsettingen

i fjor høst. Flere land i Øst-Europa og i Baltikum er avhengig av finansiell nødhjelp fra blant annet IMF, EU og de Nordiske landene. Og også den for kort tid siden framvoksende økonomiske stormakten Russland er i alvorlige problemer, og vil trolig oppleve et fall i BNP på rundt seks prosent i løpet av 2009.

Svakt, men blandet i Asia

Den eksportorienterte japanske økonomien opplever i dag en dyp resesjon. Eksporten i mars falt 46 prosent sammenlignet med samme måned året før. Fra mars 2008 til mars 2009 opplevde landet sin første 12-måneders periode med underskudd på handelsbalansen på 28 år. Industriproduksjonen i februar var den laveste på 26 år og hadde falt fem måneder på rad. Japanske myndigheter har nå lansert en tredje økonomisk tiltakspakke verdt ¥15,4 billioner, noe som tilsvarer 3 prosent av BNP. Like fullt forventes Japan BNP å falle med 6,3 prosent i år, i følge Consensus Forecasts.

Mange av de øvrige asiatiske landene er også i store økonomiske problemer. Sør-Korea, Singapore, Taiwan, Thailand og Malaysia opplever trolig alle økonomisk tilbakegang med fall i BNP i år. India vil trolig få en vekst på rundt fem prosent, noe som er nesten en halvering siden toppårene 2005-2007. Kinas viktige eksportsektor har gått på en tilnærmet bråstopp, men de enorme innenlandske tiltakspakkene fra regjeringen ser ut til å ha effekt og landet kan komme til å oppleve en økonomisk vekst på seks til syv prosent selv i 2009 – hvis offisiell kinesisk statistikk er til å stole på. Det er uansett et kraftig fall fra de 13 prosentene vekst landet opplevde så sent som i 2007.

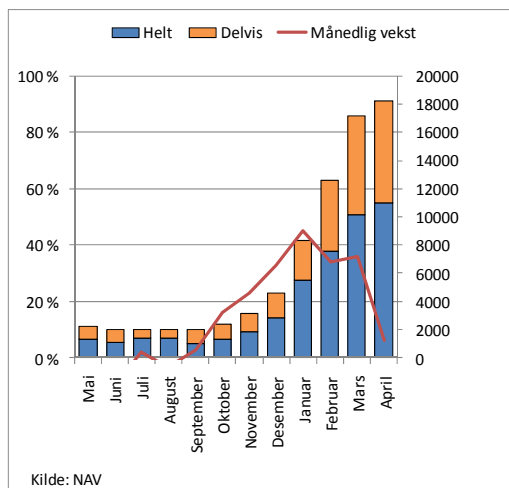
Utviklingen på arbeidsmarkedet

Kraftig vekst i ledigheten, stabil sysselsetting

Siden september 2008 har antall registrerte helt ledige hos NAV økt med nesten 30 000 personer, sesongjustert, til 73 000 ved utgangen av april. Gjennom høsten 2008 frem januar 2009 var en akselererende vekst i ledigheten. Fra februar til april har antallet registrerte helt ledige økt med mellom 4-5 000 hver måned. De siste sesongjusterte tall fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) for februar viser også tydelig dette omslaget. Arbeidsledigheten målt ved AKU steg fra 2,5 prosent i september til 3,1 prosent i februar. Man må to tiår tilbake for å finne en lignende rask vekst i ledigheten.

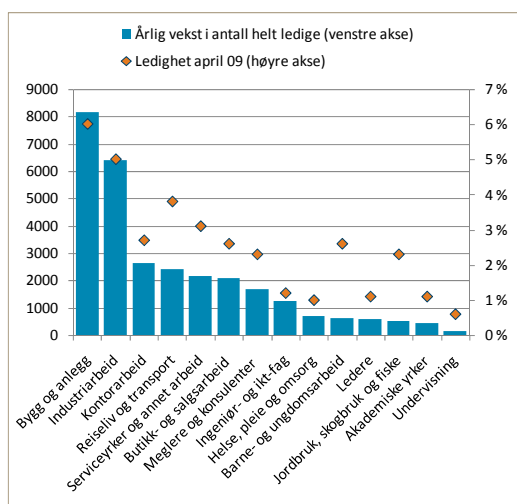
Etter flere års sterk vekst har sysselsettingen målt ved AKU vært stabil siden april 2008. Arbeidsstyrken har vokst fra september i fjor til februar i år med 11 000 personer viser AKU. Fra september 2007 til februar 2008 økte den med 53 000 personer. Veksten er i ferd med å avta og det antyder en viss nedgang i arbeidsstyrken utover i 2009.

Antall permitterte

Antall permitterte, helt og delvis, årlig og månedlig vekst.

Yrkesvis fordeling

Yrkesvis fordeling av ledigheten og årlig vekst.

Sterk økning i antall permitterte

Det har vært en kraftig økning i antall permitterte. Ved utgangen av april var det 11 000 helt permitterte og 7 300 delvis permitterte. Andelen av de helt ledige som er permitterte er nesten firedoblet siden april i fjor. Innføringen av et mer fleksibelt regelverk har bidratt til denne sterke veksten. Den viktigste faktoren er imidlertid en sterk nedgang i etterspørselen etter bedriftenes produkter i en situasjon med stor usikkerhet. Bedrifter finner det hensiktsmessig å permittere fremfor å si opp ansatte for sikre tilgang til arbeidskraft når etterspørselen tar seg opp igjen. Dette står i kontrast til forrige nedkonjunktur i 2001-2003 hvor bedriftenes hovedproblem var manglende konkurransevne.

Konjunkturutsatte næringer rammes hardest

Alle yrkesgrupper opplever en økning i ledigheten, ifølge NAVs oversikt over registrerte ledige. Bygg og anlegg samt industriarbeid er de yrkesgruppene med størst økning i arbeidsledigheten siden april i fjor. Det er også innenfor disse gruppene at arbeidsledigheten er høyest. Hovedbildet er at det er i privat næringsliv, særlig konjunkturutsatte næringer, hvor ledighetsveksten slår sterkest ut. Dette står i motsetning til yrkesgrupper med en stor andel ansatte innenfor offentlig sektor, som for eksempel undervisning og helse, pleie og omsorg, hvor veksten i ledigheten har vært svakere.

Arbeidsinnvandringen avtar

Arbeidsinnvandringen har de siste månedene vist tegn til å avta. Antall førstegangstillatelser i løpet av 1. kvartal 2009 var to tredeler av antallet i samme periode i fjor. Derimot ble det registrert 10 prosent flere fornyelser. Dette tyder på at flere av de som allerede er her velger å bli, mens det kommer færre arbeidsinnvandrere av de som trenger tillatelse. Ser man kun på arbeidsinnvandringen fra de nye EU landene i øst, ble det i første kvartal i år utstedt 42 prosent færre førstegangstillatelser og 6 prosent flere fornyelser enn i 1. kvartal i fjor. Tall fra UDI viser at det per 1. april var rundt 98 000 gyldige arbeidstillatelser, det er en økning på 11 000 fra 1. april i fjor. Det betyr nødvendigvis ikke at det er flere arbeidsinnvandrere i Norge, da økningen er et resultat av det høye antall tillatelser gitt i fjor vår og sommer som fortsatt er gyldige. Fallet i antall nye arbeidsinnvandrere vil trolig fortsette gjennom 2009. Utviklingen i arbeidsinnvandringen påvirkes ikke bare av den økonomiske situasjonen i Norge men også utviklingen i land med høy andel innvandrere til Norge så som Sverige, Polen og de baltiske land.

Utviklingen fremover

Basert på NHOs økonomibarometer tror vi sysselsettingen vil falle med 1,0 prosent i 2009 og være uendret i 2010. Norge har normalt et fleksibelt arbeidsmarked, noe som er viktig for næringslivets omstillingsevne. Det er grunn til å

forvente at arbeidstilbudet vil påvirkes av nedgangen i sysselsettingen. Økningen på 10 prosent i søkere til høyere utdanning viser tegn på at folk trekker til, eller blir væk i, utdanning i stede for å søke arbeid. Fallet i antall nye arbeidsinnvandrere vil trolig fortsette utover året og inn i 2010. Selv med årlige befolkningsvekst tror vi samlet sett dette vil føre til at arbeidsstyrken vil være uendret i 2009, og stige med 1 prosent i 2010.

I sum betyr dette at vi tror ledigheten kan passere rundt 100 000 i løpet av 2009. I slutten av 2010 forventer vi at ledigheten kan komme opp mot 140 000 personer.

To år med nedgang i fastlands-BNP

NHO venter nå at aktiviteten Fastlands-Norge vil falle både i 2009 og i 2010. Nedgangen i 2009 ser ut til å bli betydelig sterkere enn det vi antok i høst med et fall i fastlands-BNP på 1,5 prosent. Anslaget er om lag på linje med prognosen fra Statistisk sentralbyrå, men betydelig svakere vekst enn det Finansdepartementet hittil har lagt til grunn.

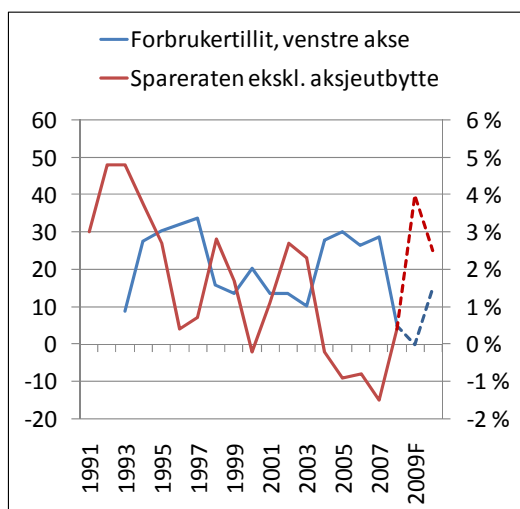
Inneværende år vil bli et særdeles svakt år for privat sektor, noe som bekreftes av bedriftene i NHOs bedriftspanel. Veksten i privat forbruk stopper opp og investeringene både i boliger og næringsliv går kraftig tilbake.

NHO legger nå til grunn en sterkere nedgang i investeringene enn tidligere antatt med utgangspunkt i at bedriftenes utfordringer med kreditt og finansiering ser ut til å vedvare. De sterkeste effektene av de offentlige stimuleringspakkene ser ut å bli skjøvet frem i tid, og vil uansett på langt nær kunne dempe opp for etterspørselsnedgang og sysselsettingsfall i privat sektor i 2009.

I andre halvår av 2009 og i 2010 innebærer våre prognoser at norsk økonomi vil utvikle seg langs to forskjellige spor. Mens utfordringene vedvarer i eksportrettet næringsliv som følge av svak utvikling i verdensøkonomien, vil situasjonen i husholdningene og offentlig sektor utvikle seg i et mer positivt spor og dempe nedgangen i økonomien. Effektene av de finanspolitiske tiltakene og rentenedgang kommer fullt ut i form av økt offentlig forbruk og investeringer, og i form av lavere sparing i husholdningssektoren. Den moderate optimismen for innenlandsk etterspørsel og sysselsetting i 2010 understøttes langt på vei av bedriftene i NHOs bedriftspanel. Den viktigste årsaken til at prognosene likevel viser fallende aktivitet også i 2010, er at petroleumsinvesteringene ventes å gå kraftig tilbake som en forsinket tilpasning til dagens oljepris på 50-60 dollar fatet.

Vekst i innenlandsk etterspørsel i 2010

Forbrukertillit og sparerate

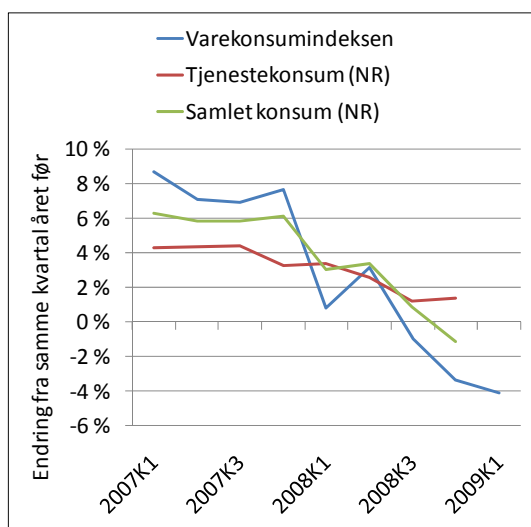

Kilde: Reuters Ecwin/Norges Bank/NHO

Veksten i privat forbruk avtok gjennom 2008 etter den kraftige økningen på seks prosent i 2007. I fjerde kvartal var årsveksten i forbruket negativ for første gang siden 1997. Den lave kjøpelysten i husholdningene har spesielt rammet kjøpet av investeringsvarer som transportmidler, møbler og elektronikk. Men også veksten i handelen med forbruksvarer og tjenester avtok betydelig gjennom året. En økning i rentekostnadene og en konsumprisvekst på nesten fire prosent var de viktigste årsakene til det kraftige trendomslaget i 2008. Men også økt sparing som følge av fallende formuesverdier og mer negative utsikter for arbeidsmarkedet bidro til avmatningen.

Utviklingen i varekonsumindeksen viser at den negative forbruksveksten fortsatte inn i første kvartal 2009. Nedgangen var på over fire prosent til tross for at det var to handledager mer i første kvartal i år enn i fjor. Bilsalget forverret seg ytterligere i forhold til høsten og var ned over 40 prosent i årets to første måneder, før det bedret seg noe i mars og april. Den massive rentenedgangen ser dermed ikke ut til å ha gitt seg utslag i økt forbruksvilje blant forbrukerne ennå. En årsak til dette kan være at rentekuttene enda ikke hadde fått tid nok til å virke. Antagelig vil vi se sterkere positive effekter på forbruket fra andre kvartal.

Forbruket i første kvartal 2009

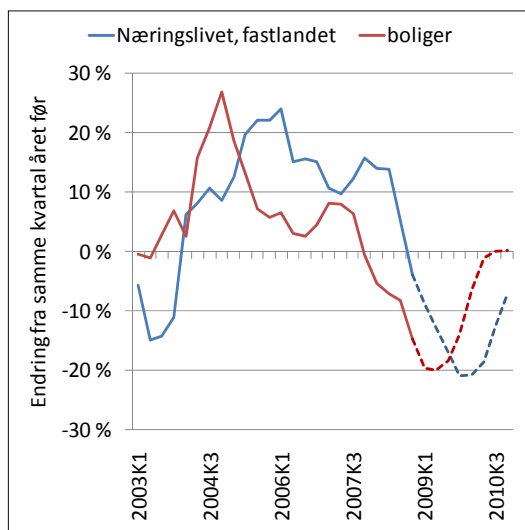
Kilde: SSB

Samlet sett ligger det an til at kjøpekraften i husholdningene vil øke sterkere i 2009 enn i 2008, først og fremst som følge av lavere inflasjon og at rentekuttene øker disponibel inntekt med nærmere 30 milliarder kroner. Samtidig vil den økte inntektsveksten neppe gi full effekt på forbruket fordi husholdningene øker sparingen. Fra 2007 til 2008 økte spareraten fra 0,4 til 2,1 prosent. Statistisk sentralbyrå forventer en kraftig økning i spareraten i 2009, til syv prosent. Det kan virke noe høyt med tanke på den kraftige rentenedgangen, som Norges Bank signaliserer at vil vedvare i flere år.

Med mindre arbeidsmarkedet gjennomgår en dramatisk forverring, verre enn de prognosene vi har sett så langt, vil sparingen trolig flate ut i løpet av sommerhalvåret 2009, og bidra til at den fallende trenden i forbruket stopper opp og snur i andre halvår 2009. Samlet sett venter vi nullvekst i forbruket i år.

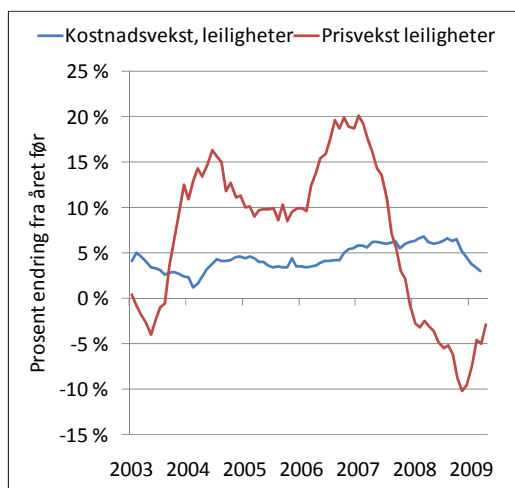
Det er fortsatt særdeles vanskelig å spå om forbruksutviklingen i 2010. Forutsetningen for at forbruket skal øke noe av betydning, slik både SSB og Norges Bank anslår, er at sparingen går vesentlig ned. Økningen i kjøpekraften vil trolig bli mer beskjeden enn i 2009. Den videre utviklingen i arbeidsmarkedet og i formuesverdiene vil være av stor

Investeringer i boliger og næringsliv

Kilde: SSB/NHO

Pris- og kostnadsvekst på leiligheter

Kilde: SSB/NHO

Prisvekst og kostnadsvekst for leiligheter. Januar 2003 – april 2009.

betydning. Den kraftige forbedringen i boligprisene i årets fire første måneder og forbedringen i forbrukernes tillit til økonomien i første kvartal, er indikatorer som tilsier at en slik positiv utvikling er realistisk. Dersom den positive utviklingen i boligmarkedet og forbrukertilliten skal befestes også i kommende kvartaler vil det trolig forutsette positive nyheter fra internasjonal økonomi også i tiden som kommer.

Med utgangspunkt i tilbakemeldingene fra NHOs bedriftspanel er denne rapporten moderat optimistisk når det gjelder forbruksetterspørselen i 2010. Men det er stor risiko for en mer negativ utvikling, spesielt dersom situasjonen i finansmarkedene forverres, eller hvis arbeidsmarkedet utvikler seg verre enn forventet.

Brattere fall i fastlands-investeringene

Både bolig- og næringslivsinvesteringene faller nå bratt. Omslaget i boliginvesteringene så vi allerede høsten 2007, men det har forsterket seg gjennom 2008. Næringslivets investeringer fortsatte å øke helt frem til og med tredje kvartal 2008, men pekte som forventet noe nedover i fjerde kvartal, med en nedgang på fire prosent.

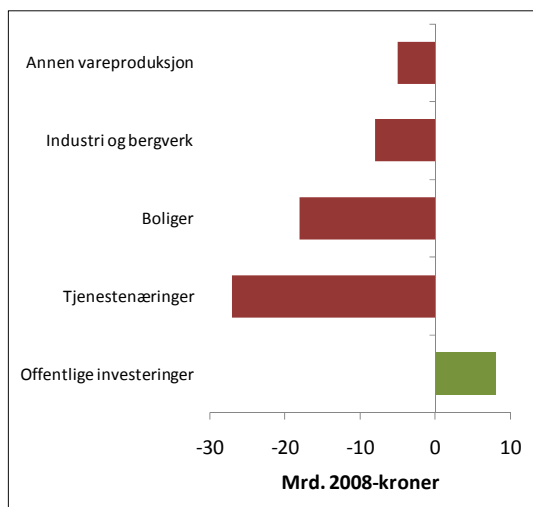
Ordrestatistikkene i bygge- og anleggsnæringen fra høsten 2008 gir utsikter til en kraftig nedgang i næringslivsinvesteringene gjennom 2009. Fallet i reservene for næringsbygg var på mer enn 15 prosent bare fra tredje til fjerde kvartal.

Fallende sysselsetting og avmatning i forbruket tilsier vesentlig mindre investeringer i kontor- og forretningsbygg fremover. Fallende priser for denne typen næringsbygg bidrar også til at totalavkastningen på næringseiendom er negativ, noe som demper både investeringslysten og tilgangen til finansiering fra bankene.

Industrien investerte mye i 2008, men nye prosjekter legges nå på is på grunn av overkapasitet og krevende finansiering. Investeringstillingen for 2009 tilsier foreløpig en nedgang på over 20 prosent i år sammenlignet med i fjor. Anslaget på dette tidspunktet er imidlertid usikkert. Og det kan godt bli enda verre.

Boliginvesteringene har allerede vært gjennom en korreksjon som i første kvartal 2009 vil ha vart i seks kvartaler. I fjerde kvartal var nedgangen i investeringene på 15 prosent sammenlignet med samme periode året før. Farten på nedturen økte gjennom 2008, og både ordreserver og igangsettingstall tilsier at de nærmeste kvartalene vil bringe ytterligere og forsterket investeringsnedgang. Det er sannsynlig at boliginvesteringene for 2009 samlet sett vil falle enda kraftigere enn i 2008.

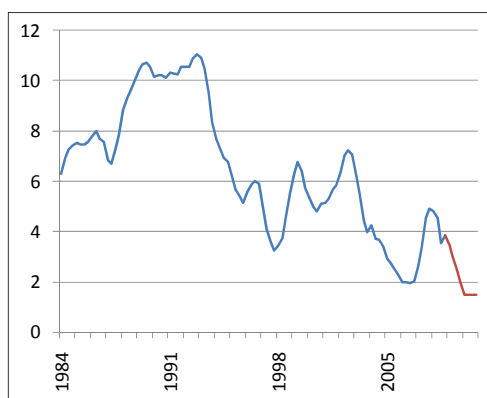
Investeringer i Fastland-Norge

Kilde: Finansdepartementet/NHO

Prisvekst og kostnadsvekst for leiligheter. Januar 2003 – april 2009.

Realrenten

Kilde: Reuters Ecowin/NHO

Differansen mellom gjennomsnittlig utlånsrente og konsumprisindeksen 1983 – 2008.

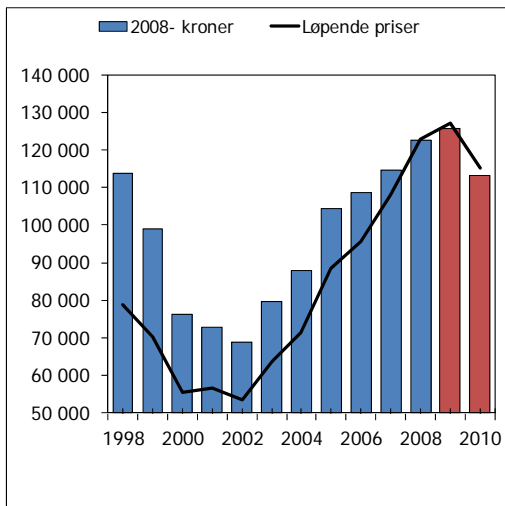
For utviklingen på mellomlang sikt er det enkelte lyspunkter, i hvert fall sammenlignet med situasjonen i andre halvår 2008. Så langt i år er det noen få tegn på at boligmarkedet har snudd. Det gjelder også salget av nye boliger hvor det rådet unntakstilstand gjennom store deler av 2008. I følge Norges Eiendomsmeglerforbund er omsetningstiden falt og prisene økt i årets første fire måneder. Også veksten i byggekostnadene er kommet ned på et sunnere nivå etter å ha vokst sterkt da byggemarkedet var på sitt mest opphetede i 2007. Sannsynligvis vil vi se vendepunktet i boliginvesteringene tidligere enn for næringslivsinvesteringene, både fordi nedgangen har vart lengre, men også fordi prognosene for befolkningsutvikling og sentralisering tilsier stor boliggetterspørrel i årene som kommer. Finansieringsmulighetene for husholdningene synes også å være vesentlig bedre for enn for næringslivet slik situasjonen er nå. Dersom bedringen i boligmarkedet befester seg vil vi antagelig komme til å se bunnen i boliginvesteringene i løpet av 2010.

Offentlige investeringer øke i 2009 og 2010. Hvorvidt investeringsveksten blir så sterk som regjeringen legger opp til er mer usikkert. Kommunenes økonomi, ikke minst utsiktene for skatteinntangen fremover, er høyst usikker og vil legge en demper på investeringsiveren. NHOs egen gjennomgang av effektene av tiltakspakken tyder på at det tar lengre tid enn anslått å realisere investeringsplanene som ble lagt frem i Regjeringens tiltakspakke i januar. Selv om Regjeringen skulle lykkes med sin plan om åtte milliarder i økte offentlige investeringer, så vil dette kun oppveie for en beskjeden andel av privat sektors investeringsnedgang som vil bli på mellom 40 og 60 milliarder.

Vi vet at 2009 blir et dårlig år for investeringsaktiviteten på fastlandet. Spørsmålet er hvor lang og dyp nedturen blir. I den kraftige nedgangskonjunkturen i siste halvdel av 80-tallet falt næringslivets investeringer med over 50 prosent, og nedturen varte i seks år. Boliginvesteringene gikk også kraftig ned, men ikke like ille. Situasjonen på 80-tallet med ustabile finansmarkeder og vanskelig tilgang på finansiering for næringslivet kan minne om dagens situasjon. Ustabilitet i de finansielle markedene taler isolert sett for en dypere og mer langvarig nedgang enn i mer normale nedgangskonjunkturer. Men sammenlignet med nedgangen 1987-1993 er det samtidig forskjeller som gjør det urimelig å overføre lengden og dybden på investeringsfallet til dagens situasjon. Den viktigste forskjellen er at realrentene på utlån denne gangen faller raskt, mens den sist holdt seg høy gjennom hele nedturen, fra 1987 til 1993. Men også den solide veksten i inntektene til husholdninger, næringsliv og offentlig sektor siden midten av 90-tallet gjør at fundamentet for et høyt investeringsnivå er bedre nå. Med

forutsetning at man lykkes med å stabilisere finans- og kredittmarkedene venter vi at nedturen for fastlandsinvesteringene kan bli mindre dyp og langvarig denne gangen og at vi vil kunne se et vendepunkt så tidlig som vinteren 2010/2011.

Oljeinvesteringene

Kilde:SSB/NHO

Investeringer i leting og utvinning 1998-2008. NHOs prognoser for 2009 og 2010.

Oljeinvesteringene når toppen i 2009

I første kvartal viser SSBs kvartalsvise investeringstelling for oljeselskapene, en nedjustering av investeringsanslaget for 2009. Oljeselskapene rapporterer nå om et investeringsnivå på 137 milliarder kroner, som er 8 milliarder kroner lavere enn anslått i foregående kvartal. Anslaget er fortsatt høyere enn tilsvarende anslag for 2008 gitt for ett år siden. Likevel er det verdt å merke seg at usikkerheten i 2009-anslaget må vurderes som større enn det vi har sett de siste årene. Førstekvartalsanslaget i foregående 10-årsperiode er i gjennomsnitt blitt oppjustert med over fem prosent fra tellingen kvartalet før, mens vi denne gang finner en nedjustering på nær seks prosent.

Flat utvikling fra 2008 til 2009

Med bakgrunn i en stadig svakere internasjonal utvikling og vedvarende lav oljepris velger vi å tro at anslaget vil nedjusteres ytterligere til 127 milliarder, noe som tilsier en fortsatt høy aktivitet. Forventningsundersøkelsen til Norges Bank, som kom i midten av mars, kan i noen grad understøtte et slikt syn. Leverandørindustrien til oljevirkksomheten ga der signaler om et svært moderat aktivitetsfall seks måneder fram i tid, og var dermed klart mer optimistisk enn øvrig deler av næringslivet. Selv om aktiviteten holder seg på et rekordnivå innebærer utflatingen at bidraget til innenlandsk etterspørselsvekst blir det laveste siden 2002.

Letevirksomheten holder seg godt oppe

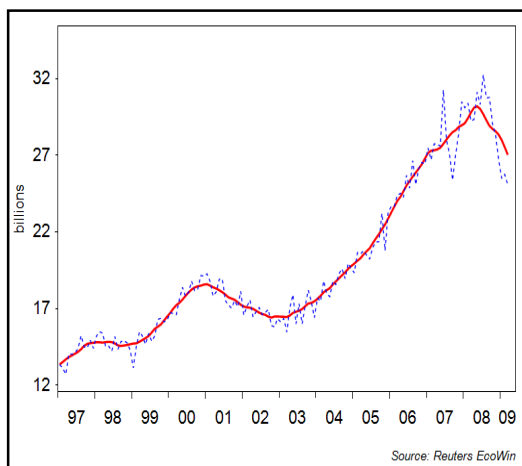
Letevirksomheten på norsk sokkel utgjorde i fjor i overkant av 24 milliarder kroner, eller nær 20 prosent av et samlet investeringsnivå på 124 milliarder. Hele 56 letebrønner ble påbegynt, mens 49 ble ferdigstilt. Dette er det høyeste letenivå registrert siden tidlig på 1980-tallet. Leteaktiviteten ser ut til å holde seg godt oppe inn i 2009. Per fjerde mai var 23 letebrønner ferdigstilt, mens 10 var under boring.

Investeringsfall i 2010

I 2010 vil vi mest sannsynlig få se det første investeringsfallet på sokkelen siden 2002. Med dagens oljepriser som svinger rundt 50 dollar fatet er det vanskelig å forsvare de siste årenes høye investeringsnivå. Dersom prisene skulle begynne å øke, kan dette endre seg, men per i dag er det få forhold på etterspørselssiden som tilsier at det vil komme en slik prisøkning tidsnok til å påvirke investeringsutsiktene i vår prognoseperiode. I denne situasjonen der forventningene til oljeprisen er redusert, og selskapenes kontantstrømmer er betydelig lavere, vil vi i

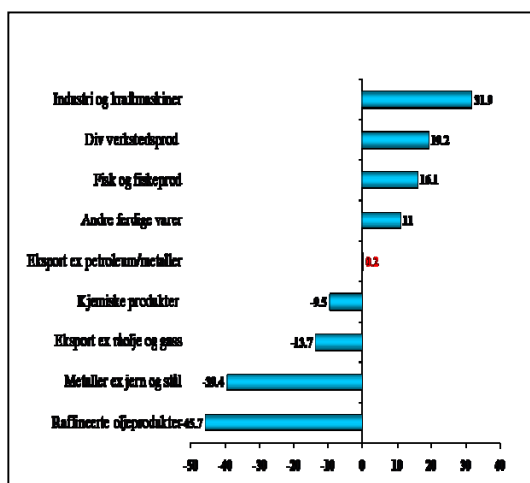
tiden fremover kunne se en gradvis nedjustering av investeringsaktiviteten. Det vil imidlertid ta tid å tilpasse investeringsnivåene til den nye situasjonen. Derfor vil investeringsbeslutninger som ble tatt mens oljeprisen var høy i noen grad fortsette å prege aktivitetsnivået i 2010. Samlet sett venter vi en nedgang på mellom fem og ti prosent fra i 2010 sammenlignet med toppåret 2008, noe som vil gi et betydelig negativt vekstbidrag til innenlandsk etterspørsel og bidra til redusert industriproduksjon i annet halvår 2009 og i 2010.

Eksport av tradisjonelle varer

I verdi, milliarder NOK, sesong- og trendjustert.

Eksport av tradisjonelle varer

Prosentendring fra samme kvartal året før.

Eksporten faller saktere enn forventet

Fallet i eksporten av tradisjonelle varer var ikke like sterkt i mars som i de to foregående månedene, men sammenligningen mellom mars i år og mars i fjor vanskeliggjøres av at påsken falt på forskjellige kalendermåneder disse to årene. Det er første og fremst metaller, enkelte kjemiske råvareprodukter og bearbejdede petrokjemiske produkter som bidrar til eksportnedgangen i første kvartal. Eksklusive disse varene var det i første kvartal ingen endring i verdi i forhold til samme kvartal i fjor. Overraskende er det at verkstedseksporten øker fortsatt. Dette gjelder så å si alle undergruppene av verkstedsprodukter, som ulike tekniske produkter, telekom- og dataprodukter, deler til transportmidler, industrimaskiner, skipsprodukter og lignende.

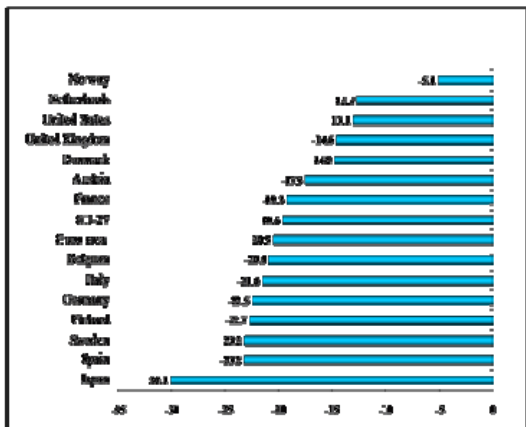
Den store ulikheten i de årlige vekststratene for ulike eksportprodukter i første kvartal har sammenheng med at prosessindustrien og tradisjonell verkstedsindustri nå er i ulike konjunkturfaser. Det store verdifallet i eksporten til nå kan forklares med sterk prisnedgang på metallvarer og kjemiske produkter.

Det vil ta noe lengre tid før nedgangen i verkstedindustrien vises i eksportstatistikken. Store investeringsprosjekter fases gradvis ut gjennom året. Eksportleveransene fra de forskjellige verksteds og teknologiindustrier fortsetter flere måneder etter at ordretilgangen har stoppet opp.

Også fiskeeksporten har økt sterkt hittil i år. Det er oppdrettsnæringen som har økt både volumet og prisene. Enkelte andre fiskesegmenter har store avsetningsproblemer på grunn av finans- og markedsproblemer i syd-europeiske land.

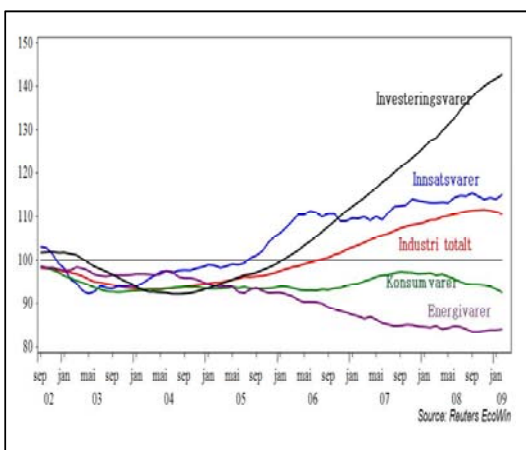
Tilgangen på nye eksportordrer faller nå sterkt for de fleste næringer. Vi anslår at eksporten fra Fastland-Norge faller 6 prosent i år og med hele 8 prosent til neste år i tråd med nedgangen i produksjonen hos våre handelspartnere. Nedgangen i etterspørselen hos våre handelspartnere antas å stoppe opp først mot slutten av 2010.

Industriproduksjonen februar 2009

Prosent endring fra samme måned året før.

Industriproduksjon – hovedsektorer

Indeks 1995=100

Den svake kronen kan bremse nedgangen i eksporten og forsterke nedgangen i importen. Den umiddelbare effekten av en svakere krone er at både importverdien og eksportverdien stiger. I første omgang vil underskuddet på varebalansen utenom olje og gass stige før endringene i de relative prisene gir lavere import. For hele 2009 bør dermed underskuddet i handelen med varer utenom olje og gass ikke endre seg så mye.

Volumet av **olje- og gasseksporten** har falt fem år på rad, og det blir trolig en nedgang også i år. Oljeproduksjonen har passert toppen og vi kan neppe vente at den vil gi vesentlig vekstbidrag i tiden fremover. Økt gassproduksjon vil imidlertid delvis kompensere for lavere oljeproduksjon.

Overskuddet på driftsbalansen med utlandet som andel av BNP utgjorde i fjor 17,7 prosent. Gjennomsnittsprisen for på olje av typen Brent var i fjor 550 kroner per fat (97,3USD per fat). I skrivende stund ligger prisen på Brent olje rundt 50 USD per fat. Vi tror gjennomsnittlig pris blir om lag på 50 til 60 USD per fat både i år og til neste år. Dette nivået på oljeprisen sikrer Norge et overskudd på driftsbalansen med utlandet som andel av BNP på over 10 prosent også i årene fremover.

Synkende eksportpriser også til neste år

Ettersom investeringene i alle OECD-landene faller sterkt vil etterspørselen etter industrielle råvarer synke også i tiden fremover. Det kan bety nytt tilbakeslag for en rekke norske eksportvarepriser. En stor del av norsk eksport består av investeringsvarer og halvfabrikata som utvikler seg i takt med investeringsratene hos våre handelspartnere i EU. Sterkt fallende investeringsnivå vil på sikt gi store prismessige utfordringer for norske eksport bedrifter med et betydelig kostnadmessig handikap i forhold til konkurrentene. Foreløpig har svak norsk krone bedret eksportindustrien kostnadmessige konkurransevne i Euroområdet.

Prisene på fiskevarer har stadig større betydning for den samlede prisindeksen for norske eksportvarer eksklusive olje og gass. Det siste halvåret har det vært prisoppgang for lakseoppdrettsnæringer, mens det har vært betydelig prisfall i flere av hvitfisksegmentene.

Til tross for svekkelsen av den norske kronen vil eksportprisindeksen eksklusive olje og gass falle anslagsvis med fem prosent i 2009. Det kan ta lang tid før den globale etterspørselsveksten blir tilstrekkelig til å sikre prisoppgang på viktige norske eksportpriser. Første mot slutten av 2010 kan vi vente et vendepunktet for den gjennomsnittlige prisindeksen for hele fastlandseksporten.

Svar:	Prosent
Ja	25,0
Nei	57,7
Hvis ja: dette har gått ut over:	
Driftskreditt	44,9
Investeringslån	58,8
Refinansiering av gjeld	30,8

Kilde: NHO

"Har din bankforbindelse, etter din vurdering, strammet inn kredittgivingen mer enn bedriftens økonomiske situasjon skulle tilsi?"

Obligasjonsmarkedet

Forfall i år:	2009	2010
Obligasjonsgjeld i alt	628,3	356,9
Statsforvaltningen	173,9	0
Banker	251,1	145,2
Finansielle foretak	111,9	140,6
Fylker og kommuner	19,6	3,9
Ikke-finansielle foretak	51,9	42,2
Herav: fra utlandet	9,8	9,2
Utlandet	19,8	24,9

Kilde: SSB

Utestående obligasjoner etter forfall, mrd. kroner.

Situasjonen i finansmarkedene - bedriftenes tilgang på kreditt

1 av 4 NHO-bedrifter sliter med kreditt

I NHOs bedriftspanel i april/mai 2009 ble bedriftene spurt følgende spørsmål: "Har din bankforbindelse, etter din vurdering, strammet inn kredittgivingen mer enn bedriftens økonomiske situasjon skulle tilsi?" Svarene er vist i tabellen til venstre. Tilsvarende undersøkelser er gjort i oktober og desember i fjor. Det har vært små endringer de siste månedene i andelen bedrifter som svarer at de mener at banken fører en ubegrunnet restriktiv utlånspolitikk.

Bankene melder om strammere utlånspraksis

Bildet i NHOs bedriftspanel stemmer overens med opplysninger fra andre kilder. Norges Bank utfører hvert kvartal en undersøkelse av bankenes utlånspraksis. I undersøkelsen fra 1. kvartal 2009 rapporterte bankene at etterspørselen etter lån fra bedrifter falt i 1. kvartal 2009 sammenlignet med 4. kvartal 2008, og at bankenes utlånspraksis var strammet inn i samme periode. Utnyttelsesgraden på kredittlinjer økte ytterligere i 1. kvartal 2009 i forhold til 4. kvartal 2008. I 2. kvartal 2009 forventer bankene lavere låneetterspørsel fra foretak og økte trekk på kredittlinjer. Innstramningen i kredittpraksis overfor bedriftene i 1. kvartal 2009 ble gjennomført ved å øke utlånsmarginer, krav til egenkapital og sikkerhet og gebyrer i forhold til 4. kvartal 2008. Maksimal nedbetalingstid ble også redusert. Bankene forventer å stramme inn kredittpraksisen i 2. kvartal 2009 ved først og fremst å øke gebyrene og utlånsmarginen.

Gjeldsveksten avtar videre

Tall fra Statistisk sentralbyrås kredittindikator viser også at veksten i privat sektors innenlandske bruttogjeld faller markert. Særlig svakt utvikler bedriftenes lån seg. Bedriftenes innenlandske bruttogjeld var 1 212 milliarder kroner ved utgangen av mars. Nesten en firedel av dette beløpet er lånt i obligasjonsmarkedet.

Obligasjonsmarkedet - høyt rentenivå - lavt volum

Finansiering i obligasjonsmarkedet har blitt stadig viktigere for norske finansinstitusjoner og bedrifter. Det norske markedet er imidlertid tett integrert med internasjonale markeder. Dermed slo høye priser og manglende tillit i det internasjonale markedet direkte inn i det norske markedet september i fjor. Situasjonen er fremdeles vanskelig for mange norske bedrifter som baserer seg på denne type finansiering. Et lite fåtall selskaper med høy kreditt rangering, eller statsgaranti, har få eller ingen problemer med å låne i obligasjonsmarkedet. Det er det store flertallet av bedrifter med lavere rating som møter sterkt økte rentekostnader og liten tilgang. Selskaper med typisk rating som flertallet på Oslo Børs kan ha mer-lånekostnader som kommer opp i 5-8 prosentpoeng eller

mer. Siden desember har disse rentepåslagene komme noe ned, og i tillegg har det generelle rentenivået gått ned som følge av rentenedsettelse i styringsrenten i Norges Bank. Likevel gjenstår problemet for veldig mange bedrifter. Tabellen viser omfanget av norsk sertifikat- og obligasjonsgjeld etter utløp av obligasjonene i år og neste år.

Norske bedrifter må refinansiere nærmere 52 milliarder i 2009 og vel 42 milliarder i 2010 i tillegg til det ordinære nye finansieringsbehovet. Bankene og andre finansforetak har også lånt penger i obligasjonsmarkedet, og da særlig i utlandet, for å finansiere sine utlån. Grunnen til at norske banker og kredittinstitusjoner i dag er avhengig av netto å låne store beløp i utlandet for å finansiere utlånene i norske kroner er at sparingen nasjonen Norge har i så stor grad plasseres som netto fordringer på utlandet (innskudd i utenlandske banker osv).

Finanskrisen ser ut til å ha påvirket de fleste norske finansinstitusjoner og dermed indirekte norsk næringsliv. Utslagene for bankenes soliditet kan hittil ha vært mer begrenset enn i våre naboland og ellers i Europa. Dels skyldes det at nedgangen i økonomien har vært mindre i Norge enn de fleste andre land, men også at mange norske finansinstitusjoner så langt har hatt rimelig god soliditet. Likevel er det grunn til å frykte at bankene i Norge hver for seg ønsker å redusere utlån, øke egenkapitalandel og få opp aksjekursen i tiden framover. Det fører til strammere utlånspraksis samlet sett, noe som nå rammer norske bedrifter og arbeidsplasser.

Bankpakke 1 - Bytteordning statsobligasjoner

Regjeringen la i oktober i fjor fram forslag til bytteordningen mellom statsobligasjoner og bankenes obligasjoner med fortrinnsrett. Bankene har gjennom ordningen så langt benyttet ca. en fjerdedel av en total ramme på 350 milliarder.

De fleste land i Europa – herunder våre nordiske naboland – har innført mer eller mindre omfattende statlige garantiordninger for sine banker. Slike ordninger har mange vridnings- og tilpasningseffekter. Det må ses som positivt at vi hittil i hovedsak har unngått å gjøre bruk av statlige garantier i de tiltak som er iverksatt. Bytteordningen har derfor trolig bidratt til å stabilisere pengemarkedet og bedret boligfinansieringen, men har ennå ikke gitt vesentlig effekt for norske bedrifter.

Bankpakke 2 - Statens Finansfond

Statens finansfond har en samlet kapital på 50 milliarder kroner og har som oppgave å tilføre kjernekapital til bankene for å styrke deres utlånskapasitet overfor næringsliv og husholdninger. Ordningen forutsetter at det bare er sunne og solide banker som vil motta tilbudet om kapital. Vilklårene for de statlige kapitalinnskuddene i

bankene må være tilstrekkelig attraktive til at bankene på forretningsmessig rasjonelt grunnlag, frivillig velger å benytte dem.

Fondet vil tilby to typer kapital, fondsobligasjoner av kjent type i det norske markedet og såkalt preferansekapital som minner mye om B-aksjer.

Statens finansfond og de bankene som velger å søke om kapitalinnskudd, må komme frem til løsninger som begge parter er tjent med – og som ikke minst norsk økonomi vil være tjent med. Administrasjon av fondet er under oppbygging og regelverket for fondet er nylig klart. Det knytter seg flere spørsmål til sannsynlig virkning av fondet for den delen av norsk næringsliv som har problemer med å låne penger.

Statens Obligasjonsfond

Forslaget om opprettelse av Statens obligasjonsfond – også det med 50 milliarder kroner i kapital - er blitt godt mottatt i finansnæringen og de foreløpige reaksjonene fra det øvrige næringsliv er også jevnt over positive. Fondet er ment som et generelt virkende tiltak overfor obligasjonsmarkedet og ikke et sted å søke lån direkte for bedrifter.

Det er liten tvil om at et bedre fungerende obligasjonsmarked i Norge ville ha dempet virkningene av finanskrisen for norske låntakere. Tiltak som stimulerer til et større og mer likvid obligasjonsmarked er derfor meget viktige.

Statens obligasjonsfond kan bidra til finansieringen av bankene og de store og mellomstore foretakene i Norge og fondet kan være en stimulans til en videre utvikling av det norske obligasjonsmarkedet. Spørsmålet er om det er stort nok og om det er lagt opp fleksible nok regler for fondet til at det kan operere på en god måte i markedet.

Vedlegg 1:

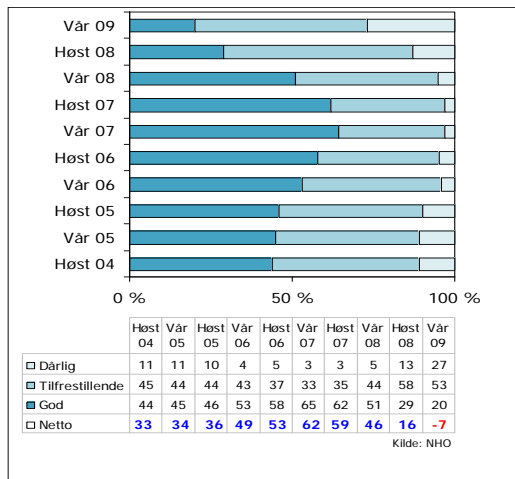
NHOs Bedriftspanel teller 1600 bedrifter

Her er resultatet våren 2009.

- Markedssituasjonen pr. dag oppfattes som negativ for et flertall av NHO-bedriftene. 27 prosent av bedriftene svarer nå at markedssituasjonen er dårlig, en økning fra 13 prosent høsten 2008. Det negative bildet av situasjonen er spesielt utpreget i industrien, der over halvparten oppfatter markedssituasjonen som dårlig.
- NHO-bedriftene melder om et redusert arbeidskraftsbehov for 2009 på – 2,5 prosent. Dette er en nedjustering i forhold til spørreundersøkelsen i høst da anslaget var en nedgang på -0,5. Det er industrien og byggenæringen som nedjusterer arbeidskraftsbehovet for 2009 sterkest.
- Et klart flertall av NHO-bedriftene ser en forbedring i markedssituasjonen ett år frem i tid. 40 prosent av de spurte bedriftene forventer at markedsutsettene vil bedre seg til neste år. Det er et markert positivt stemningskifte i forhold til bedriftenes fremtidsvurderinger i fjor høst. Bedriftenes fremtidsvurdering må sees i sammenheng med den svake markedssituasjonen på undersøkelsestidspunktet.
- For 2010 melder NHO-bedriftene om uendret arbeidskraftsbehov. Der er industrien og reiselivet som fortsetter nedbemanningen også til neste år, mens det forventes en svak økning hos de øvrige NHO-bedrifter. Det er imidlertid stor usikkerhet blant NHO-bedriften vedrørende sysselsettingen i 2010.
- Svarene fra bedriftene tyder nå på at det er industrien som nå har de største utfordringene. 40 prosent av industribedriftene svarer at synkende ordretilgang, omsetningssvikt og lave salgspriser er den viktigste hovedutfordringen for bedriften.
- På spørsmål om å rangere viktige rammebetingelser svarer halvparten av NHO-bedriftene at mer fleksible permitteringsregler er meget viktig for å møte dagens svake markedssituasjon.
- Gjennomsnittsbedriften i NHO svarer fortsatt at bedring av de ansattes kompetanse er den viktigste langsiktige utfordringen for bedriften. Derneft kommer hensynet til å konsentrere aktiviteten til bedriftens kjernevirksomhet og behovet for å redusere personalkostnadene.
- Mer enn to tredjedeler av NHO-bedriftene har utsatt eller revurdert sine investeringsplaner på grunn av finanskrisen. I fjor høst var denne andelen på 50 prosent. Hele 60 prosent svarer at de allerede har redusert aktivitet som følge av utviklingen i finansmarkedene.
- NHO-bedriftene mener at redusert arbeidsgiveravgift og fjerning av formueskatten er de viktigste skattepolitiske tiltak i dagens situasjon.

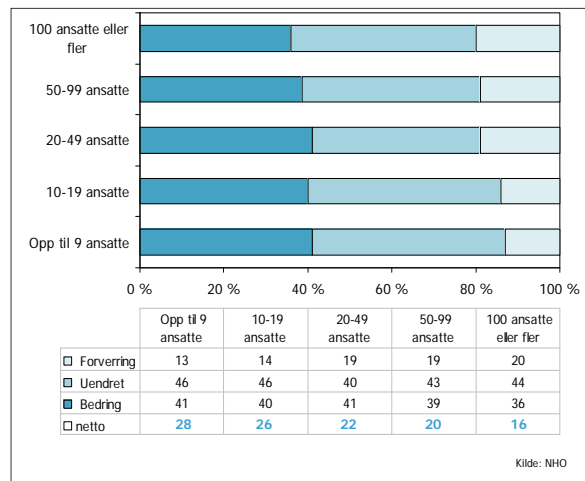
Den aktuelle markedssituasjonen

- NHO bedriftene totalt

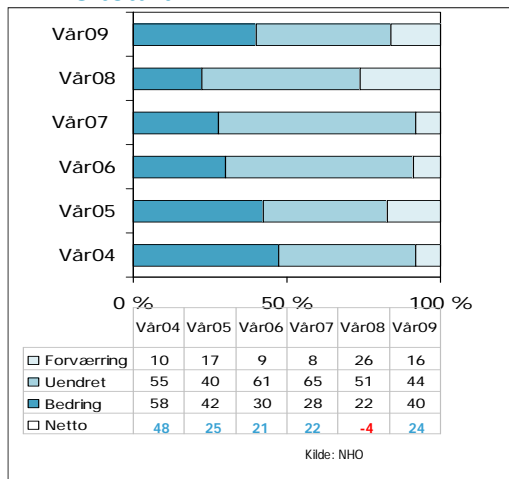
Markedsutsiktene ett år frem i tid

- NHO bedriftene totalt

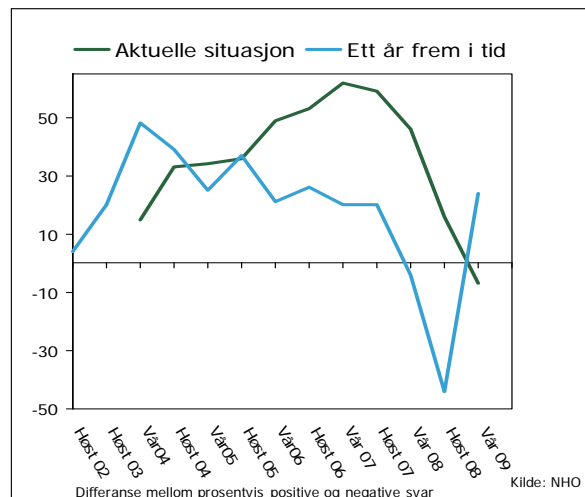
Markedsutsiktene et år frem i tid

- NHO totalt

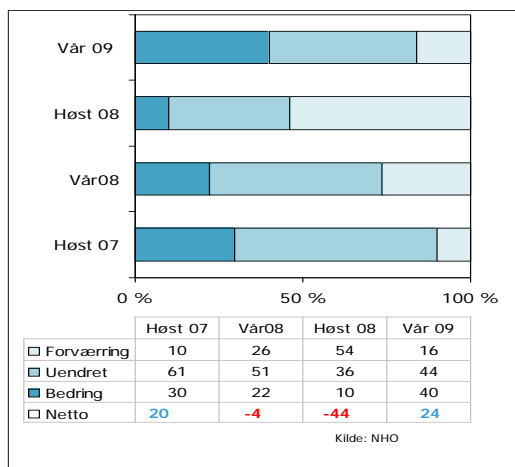
Markedsutsiktene

- NHO bedriftene totalt

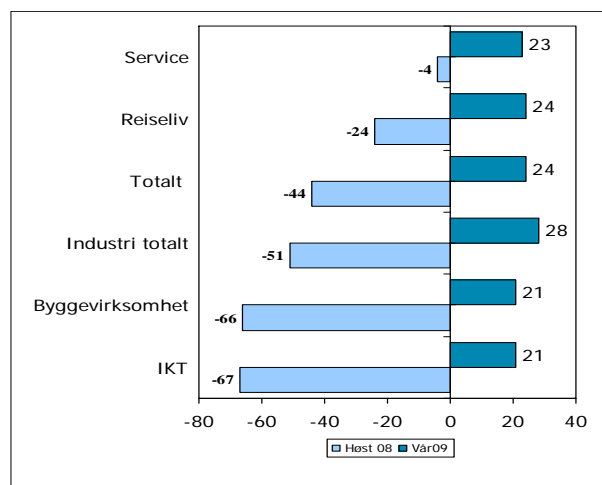
Markedsutsiktene ett år frem i tid

- NHO bedriftene totalt

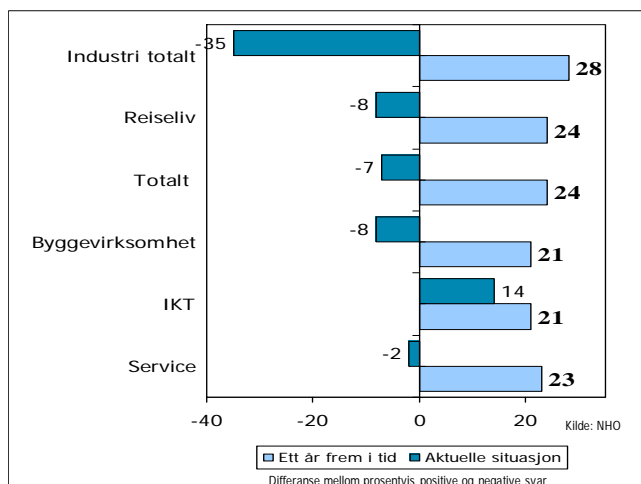

Markedsutsiktene ett år frem

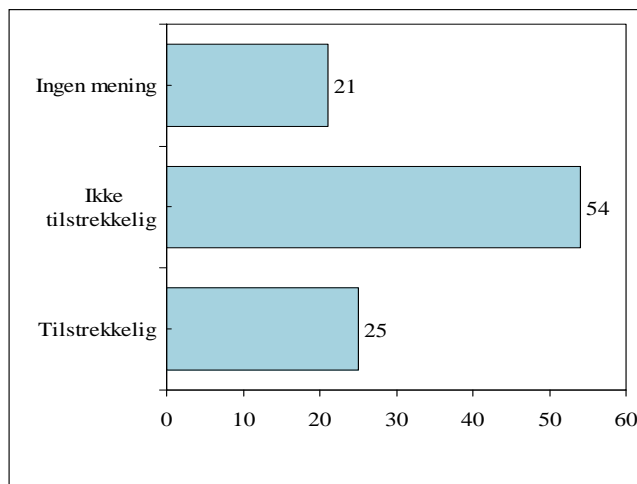
- utvalgte NHO næringer

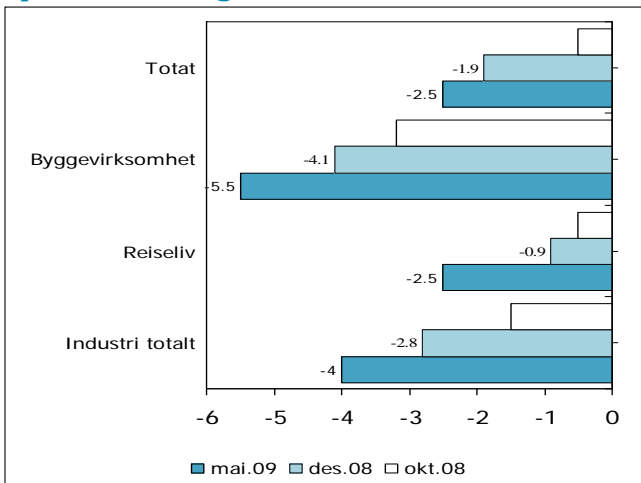
Markedssituasjonen og utsiktene ett år frem - utvalgte NHO næringer

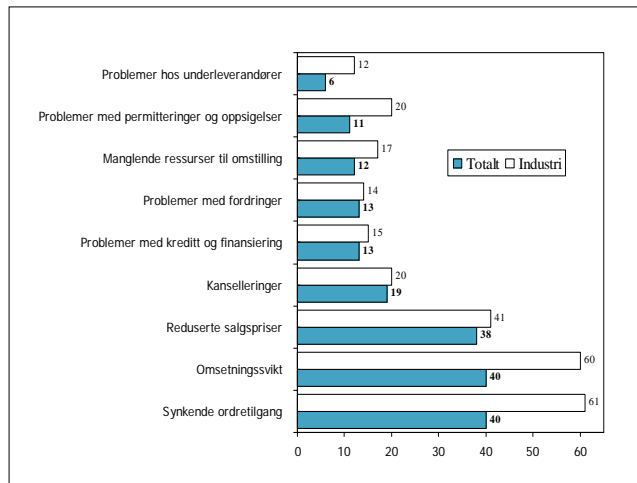
Hvorledes vurderer du Regjeringens tiltak overfor den økonomiske situasjonen generelt?

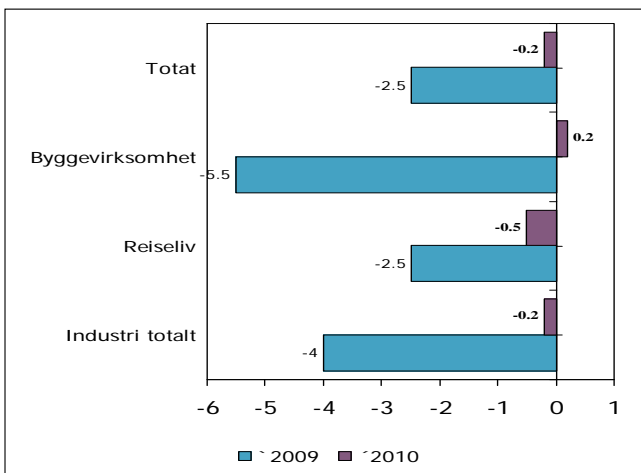
Arbeidskraftsbehovet i 2009 - prosentvis årlig vekst

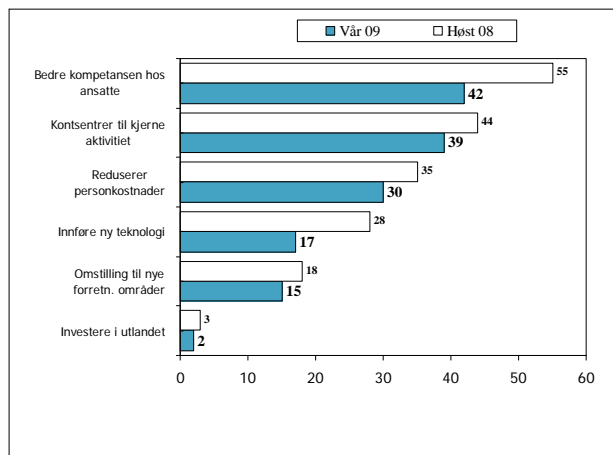
Hvor viktig er følgende faktorer for din bedrift? - prosentandeler som svarer stor utfordring

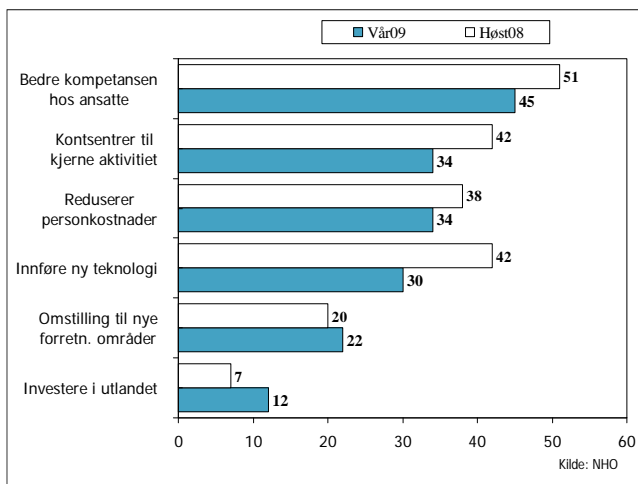
Arbeidskraftsbehovet i 2010 - prosentvis årlig vekst

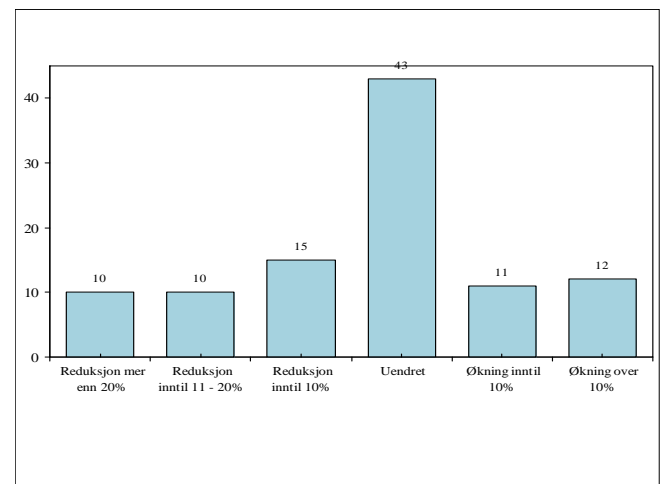
Viktige langsiktige utfordringer for bedriften? - prosent andeler som svarer meget viktig

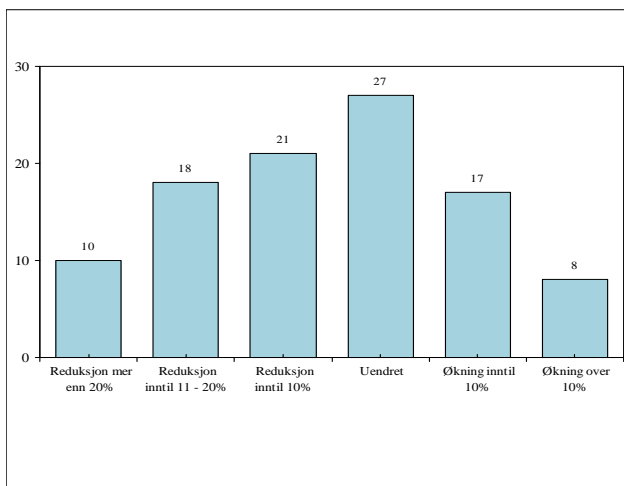
Viktige langsiktige utfordringer for industrien? - prosent andeler som svarer meget viktige

Hvordan forventes eksporten å endre seg i løpet av 2009?

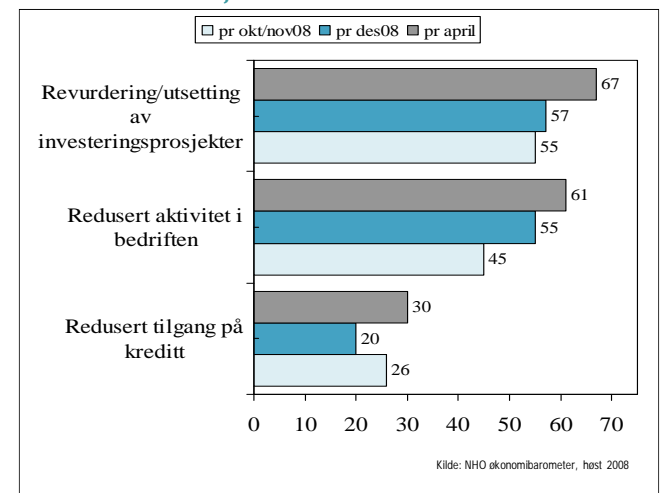

Hvordan forventes omsetningen å endre seg i løpet av 2009?

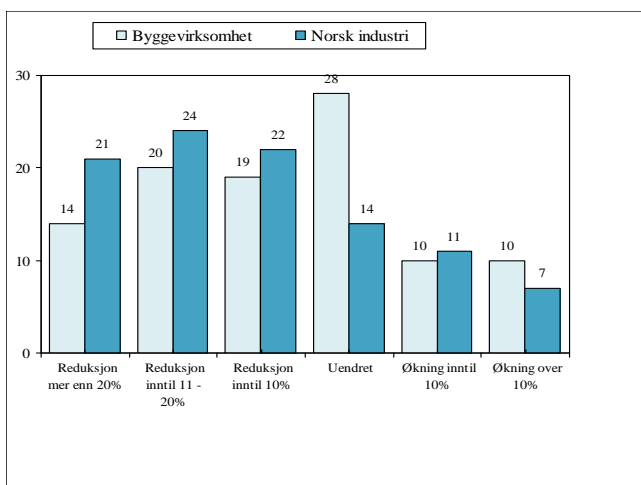

Har den siste tidens utvikling bidratt til:

- Andeler som svarer ja

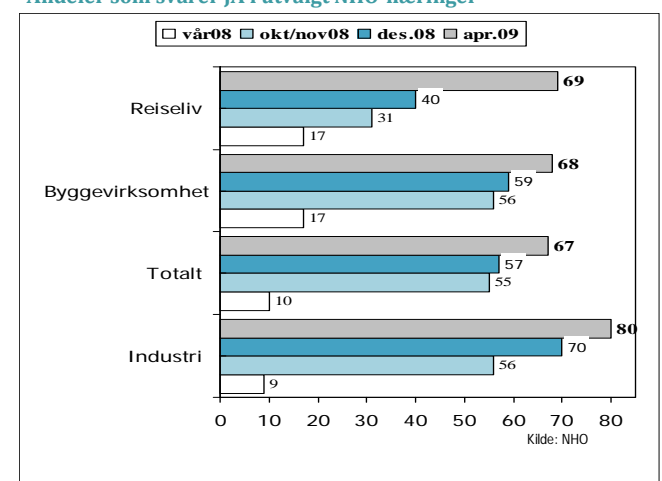

Hvordan forventes omsetningen å endre seg i løpet av 2009?

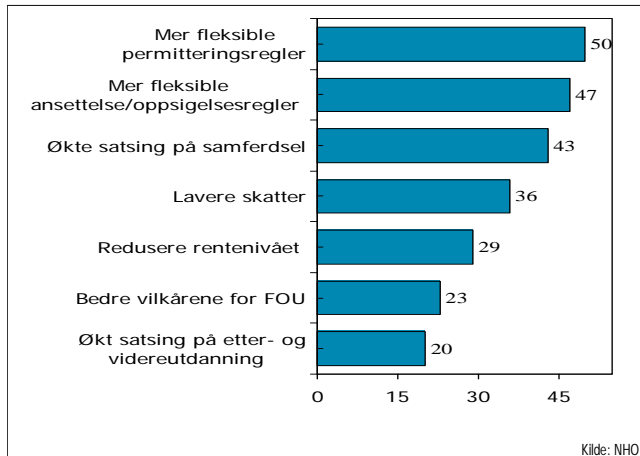
Har den siste tidsutvikling bidratt til at bedrifter har revurdert/utsatt investeringsprosjekter?

- Andeler som svarer JA i utvalgt NHO-næringer

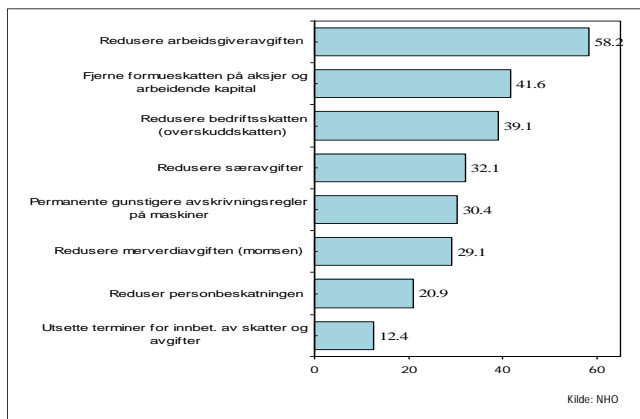
Hvilke generelle rammebetingelser er det viktig å forbedre for å møte de svake markedsutsiktene?

- prosentandel som svaret meget viktig

Hvilke skattepolitiske tiltak ville være viktig for din bedrift i dagens situasjon?

- Andeler som svarer meget viktig

Vedlegg 2:

Anslag over økonomiske hovedstørrelser

Kilder: SSB, ØAU1/2009 (avsluttet 17/2) Norges Bank (NB) PR1/09 (avsluttet 19/3) Finansdepartementet, TP09 (Januar 2009)	2008	2009				2010			
	SSB	SSB	NB	Findep	NHO	SSB	NB	Findep	NHO
Privat konsum	1.5	-0.4	0	0	0	3.1	5.25		3½
Offentlig konsum	3.7	5.3	5.25	5.25	5	4.8	4		4
Bruttoinvesteringer	3.3	-9.2	..	-3.5	-10½	-2.7	..		-3½
Oljevirkosomhet	7.1	1.2	2.5	7.75	2½	0.5	-7.5		-10
Fastlands-Norge	1.9	-11.5	-13.5	..	-13¾	-3.4	-5		-¼
- bedrifter	6.6	-17.3	..	-12.5	-20	-9.8	..		-10
- boliger	-8.9	-17.7	..	-12	-18	-9.9	..		-2
- offentlig	5.2	12.1	..	12	8	15.3	..		20
Etterspørsmål fra F-N	2.1	-1.1	-1.25	0	-1½	2.4	3		3
Eksport	0.9	-4.4	..	-2.5	-4	-1.4	..		-3
- olje og gass	-2.3	-1.9	..	-2.75	-2	-0.4	..		-½
- tradisjonelle varer	4.8	-6.6	-7.25	-3	-5	-1.9	-0.25		-8
Import	4.2	-4.4	-5.25	-0.5	-4½	2.4	0.25		2¾
- tradisjonelle varer	3.2	-6	..	-1.75	-5½	1.9	..		2¾
Bruttonasjonalprodukt	2	-1.7	-1.25	-0.5	-1½	0.5	2.25		-½
Fastlands-Norge	2.4	-1.7	-1	0	-1½	0.9	2.5		-½
Industri	2.9	-4.5	-7	-3.8	..		-5
Arbeidsstyrke	3,3	0,7	0		0	0,9	¼		1
Sysselsatte	3.2	-0.4	-1.5	-1	-1	-0.2	-0.25		0
Arbeidsledighet	2.6	3.7	4.25	3.5	3½	4.7	4.75		4½
Årslønn	5.7	3.8	4	4.25	..	3.2	3.75		
Konsumpriser	3.8	1.4	2	2	2¼	1	2		1¾
Pengemarkedsrente	6.2	3.1	2½	2.5	..		2¾
NOK/EURO	8.2	8.5	8½	8.2	..		8
Eksportpris tradisjonelle varer	2.3	-4.2	-5	-2.8	..		2
Driftsbalansen, mrd. kroner	448.9	217.7	186.4	..		
Driftsbalansen, i % av BNP	17.7	9.3	..	11	10	7.9	..		7

